

Prof. dr hab. Walenty Baluk
Katedra Bezpieczeństwa Międzynarodowego
Instytut Nauk o Polityce i Administracji UMCS

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgra Pawła Tworka pt. „Ustrój terytorialny Federacji Rosyjskiej: założenia a praktyka” napisanej pod kierunkiem dr hab. Iwony Wrońskiej
prof. UJK (pomort pomocniczy: dr Anna Zagórska)**

Agresywna polityka Federacji Rosyjskiej na arenie międzynarodowej stała się przedłużeniem jej polityki wewnętrznej, konsolidacji reżimu twardego autorytaryzmu w okresie drugiej prezydentury Władimira Putina. Podstawowym problemem Rosji jest modernizacja państwa oraz przejście od imperium do państwa i społeczeństwa nowoczesnego. Rosja nie sprostала temu wyzwaniu na początku XX wieku, nie radzi sobie z tym problemem także na początku XXI wieku. Powracając do rudymetów polityki imperialnej Władimir Putin skoncentrował wysiłek państwa rosyjskiego na wewnętrznym (w ramach Federacji Rosyjskiej) oraz zewnętrznym zorganizowaniu przestrzeni (obszar b. ZSRR). Geopolityka wewnętrzna państwa rosyjskiego jest niemniej ważna od geopolityki regionalnej i globalnej¹, a imperium jest rozpatrywane w kategoriach strukturalnych jako forma zorganizowania przestrzeni. Podejmowane działania w ramach Federacji Rosyjskiej koncentrowały się na osiągnięciu wysokiego poziomu centralizacji państwa oraz minimalizacji wpływu idei i koncepcji federacyjnych. Zatem na poziomie ustroju politycznego, w tym ustroju terytorialnego, powrócono do starych sowieckich praktyk: rządów nomenklatury („partii władzy”) oraz modelu „domniemanej federacji”. Epistemologia zjawiska wskazuje na fundamentalne rozbieżności pomiędzy teorią a praktyką rosyjskiego federalizmu, gdzie kluczową rolę ponownie odgrywają koncepcje państwa-imperium.

Zaproponowany temat rozprawy doktorskiej jest aktualny oraz stanowi nowe ujęcie problemu, szczególnie w wymiarze praktyki politycznej rosyjskiego federalizmu. Autor przedstawił dojrzałą koncepcję dysertacji, składającą się z pięciu rozdziałów podzielonych na cztery podrozdziały każdy. Praca została napisana na podstawie bogatej bazy źródłowej i literatury przedmiotu. W przygotowaniu rozprawy Doktorant wykorzystał szereg aktów

¹ Г. Н. Нурышев, Внутренняя геополитика России: исторические основания и современные вызовы, <https://cyberleninka.ru/article/n/vnutrennyaya-geopolitika-rossii-istoricheskie-osnovaniya-i-sovremennyye-vyzovy/viewer>

normatywnych oraz nieliczne dokumenty, których katalog można byłoby poszerzyć o programy parlamentarnych oraz pozaparlamentarnych partii politycznych. Przedstawienie w szerszym kontekście dyskursu partyjnego w zakresie rosyjskich koncepcji federacyjnych oraz stosunków centrum-regiony znacząco wzbogaciłoby rozprawę. Historyczny i współczesny dyskurs w tym zakresie pozwala zgłębić praca *Несостоявшийся юбилей. Почему СССР не отпраздновал своего 70-летия ?* (1992), pod red. A. Nienarokowa, zawierająca materiały źródłowe. Rosyjska literatura przedmiotu dostarcza szereg interesujących pozycji poświęconych temu zagadnieniu (m.in. Абдулатипов Р. Г., Кремянская Е. А., Лысенко В. Н., Смирнягин Л. В., Алехнович С. О., Гоптарева И. Б., Цветкова О.В., Булатов Ю.)². Ponadto warto było sięgnąć do następujących prac polskich autorów: B. J. Albin, W. Baluk (red.), *Europa Wschodnia. Dekada transformacji. Rosja*, Wrocław 2003; M. Słowikowski, *Polityka federacyjna Borysa Jelcyna i Władimira Putina*, Toruń 2009; M. Słowikowski, *Jedna Rosja w systemie politycznym Federacji Rosyjskiej*, Łódź 2018. Poza czynnikiem ilościowym mocną stroną bazy źródłowej rozprawy są pozycje w języku polskim, rosyjskim i angielskim oraz wykorzystanie materiałów eksperckich.

We *Wstępie* (Wprowadzeniu) rozprawy doktorskiej bardzo dobrze sformułowano cel badań, polegający na ustaleniu przyczyn niepowodzenia transformacji demokratycznej w Rosji, przede wszystkim w zakresie decentralizacji władzy państwowej oraz kształtowania rzeczywiście federalnego ustroju państwa. Poprawnie określono przedmiot badań jako ustrój terytorialny Rosji, a nie ustrój federalny. Doktorant słusznie poddaje w wątpliwość rosyjską praktykę polityczną, stawiając podstawowe pytanie badawcze: czy można Rosję zaliczyć do grona państw federalnych? Należy się zgodzić z głównym twierdzeniem Doktoranta, że model prawny ustroju terytorialnego nie pokrywa się z modelem behawioralnym. Na tej podstawie Autor sformułował wartościowe hipotezy badawcze dotyczące: 1) istotnego wpływu uwarunkowań historycznych i ustrojowych na praktykę polityczną w Rosji w zakresie

² Абдулатипов Р. Г., *Россия на пороге XXI века: состояние и перспективы федеративного устройства*, Москва 1996; Жученко А.А., *Соотношение конституций республик в составе Российской Федерации с конституцией России: проблемы теории и практики*, Москва 2001; Лысенко В. Н., *Развитие федеральных округов и будущее федеративного устройства России*, «Казанский федералист» 2002, № 2; Смирнягин Л. В., *Российский федерализм: парадоксы, противоречия, предрассудки*, Москва 1998; Алехнович С. О., *Федерализм: концепт и практика российского проекта: монография*, Москва 2012; Кремянская Е. А., *Теория и практика федерализма: сравнительно-правовое исследование: монография*, Москва 2015; Каменская Г. В., *Федерализм: мифология и политическая практика: монография*, Москва 1998; Гоптарева И. Б., *Политический анализ концепций федерализма: монография*, Оренбург 2002; Цветкова О.В., *Особенности современной российской модели федерализма*, «Гражданин. Выборы. Власть» 2019, № 4(14); Булатов Ю., *Федеративное устройство Российского государства: модели прошлого и настоящего*, «Международная жизнь» 2019, № 1.

funkcjonowania struktury federalnej; 2) odwołania się do starej radzieckiej praktyki powiązania elit centralnych i regionalnych w ramach jednej „partii władzy”; 3) destrukcyjnego wpływu prezydentury Władimira Putina na proces demokratyzacji i budowania państwa federalnego; 4) zasady jedności państwa w ramach imperialnych koncepcji organizacji przestrzeni.

Wybór ram czasowych oraz inne założenia badawcze nie wzbudzają zastrzeżeń. Przemysłana koncepcja rozprawy doktorskiej oraz założenia teoretyczno-metodologiczne świadczą o dojrzałości badawczej młodego pracownika naukowego. Doktorant wykazał także dobrą znajomość literatury przedmiotu.

Rozdział I *Podstawy teoretyczne* stanowi dobry przykład przedstawienia teoretyczno-metodologicznych założeń rozprawy. Doktorant wskazuje na zastosowanie w niniejszej rozprawie metody analizy systemowej, jako metody wiodącej w badaniach nad państwem. W tym zakresie wykorzystano dorobek zachodniej (m.in. T. Parsonsa, D. Eastona, T. Lagnera, G. Almonda) literatury przedmiotu oraz prace polskich autorów (m.in. A. Antoszewskiego, P. Sztompki, M. Żmigrodzkiego). Ponadto odwołano się do ujęcia historycznego oraz wykładni doktrynalnej (językowa, funkcjonalna i systemowa). W dalszej części tego rozdziału Doktorant wykazał znajomość problematyki z zakresu nauki o państwie, w tym form ustroju terytorialnego.

Rozdział II *Uwarunkowania historyczne państwowości rosyjskiej i jej formy* przedstawia zasadnicze etapy kształtowania rosyjskiej państwowości związanej z tradycją Państwa Moskiewskiego, Imperium Rosyjskiego, Związku Sowieckiego oraz Federacji Rosyjskiej. W celu głębszego poznania tradycji podziału terytorialnego państwa Doktorant zaproponował odrębny podrozdział zatytułowany „Geneza struktury terytorialnej Rosji”. Zastosowane rozwiązania w ujęciu chronologicznym i problemowym pozwoliły na przybliżenie czytelnikowi uwarunkowań historycznych i kulturowych z zakresu kształtowania ustroju terytorialnego państwa rosyjskiego. Doktorant wykazał dobrą znajomość historii Rosji oraz procesów państwowotwórczych w Państwie Moskiewskim. Jednak nie ustrzegł się błędów związanych z powielaniem mitów rosyjskiej historiografii będącej pod wpływem heglowskiego historycyzmu i niemieckiego pozytywizmu. Jednym z przykładów takiego podejścia jest zastępowanie pojęć Ruś Kijowska i Państwo Kijowskie pojęciem państwa staroruskiego oraz odwoływanie się do mitu o dziejowej misji Moskwy jednoczącej (konsolidującej) ziemie ruskie. Serhiy Plokhyy, profesor Uniwersytetu Harvarda, słusznie zauważa, że Państwo Moskiewskie ukształtowało się na północno-wschodnich terenach dawnej Rusi Kijowskiej pod

zwierzchnictwem mongolskim³. Istnieje istotna różnica pomiędzy odwoływaniem się do tradycji Rusi Kijowskiej, a zawłaszczeniem tychże tradycji przez rosyjską historiografię i klasę polityczną. Kolejnym powielanym mitem jest stwierdzenie, że Krym został przekazany Ukrainie na podstawie decyzji Chruszczowa. Po pierwsze, Chruszczow nie posiadał pełni władzy w rok po śmierci Stalina (władzę sprawował triumwirat Malenkow – Chruszczow – Bułganin). Po drugie, decyzje zostały podjęte przez Prezydium RN odpowiednio Rosyjskiej SFRR oraz USRR i przypieczętowane decyzją Prezydium Rady Najwyższej ZSRR podpisaną przez K. Woroszyłowa, jej przewodniczącego⁴. Twierdzenie, że „nieuregulowane roszczenia terytorialne doprowadziły do konfliktu zbrojnego” również nie stanowi precyzyjnego ujęcia problemu. Po pierwsze, władze Federacji Rosyjskiej oficjalnie nie zgłosiły wobec Ukrainy roszczeń terytorialnych. Po drugie, Rosja oficjalnie uznała przynależność Krymu do Ukrainy podpisując i ratyfikując traktat o przyjaźni i dobrym sąsiedztwie (1997) oraz układ graniczny (2003). W niniejszym rozdziale więcej uwagi należało poświęcić podziałowi administracyjno-terytorialnemu Rosyjskiej Sowieckiej Federacyjnej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej.

Rozdział III *System polityczny Rosji i jego otoczenie* stanowi dobre tło do zaprezentowania zasadniczego tematu rozprawy. Doktorant nakreślił profil społeczny Federacji Rosyjskiej w oparciu o podziały etniczne i dynamikę zmian demograficznych. Na podstawie przeprowadzonej analizy wyciąga trafne wnioski, że rozpiętość terytorialna, depopulacja i migracja wewnętrzna prowadzą do dalszego wyludniania się obszarów peryferyjnych oraz wzmocnienia dużych ośrodków miejskich. Przeprowadzając analizę stosunków narodowościowych w Federacji Rosyjskiej należy wziąć pod uwagę, że przynajmniej formalnie status narodów tytularnych przysługuje wspólnotom narodowym posiadającym własne jednostki narodowo-terytorialne (np. republiki). Doktorant poruszył ważne kwestie instrumentalnego wykorzystania przez władze Federacji Rosyjskiej ludności rosyjskojęzycznej w państwach sąsiednich. Ponadto zasygnalizował problem rewizji granic ze strony Federacji Rosyjskiej na podstawie pretensji do tzw. rosyjskich ziem historycznych. Podrozdział poświęcony myśli konstytucyjnej przeważnie koncentruje się na tradycji rosyjskiego i radzieckiego konstytucjonalizmu. Natomiast w kontekście zaproponowanego tematu rozprawy warto było przedstawić także zagadnienia związane z kwestią ustroju terytorialnego w rosyjskiej myśli politycznej. Doktorant odwołuje się do Konstytucji ZSRR z lat 1924, 1936 i 1977, natomiast pominął Konstytucje Rosyjskiej SFRR z lat 1925, 1937 i 1978. Nowelizacja konstytucji republik związkowych następowała rok później. Doktorant bardzo dobrze

³ S. Plokhyy, *Kwestia rosyjska. Jak budowano naród i imperium*, Kraków 2019, s. 21.

⁴ «Ведомости Верховного Совета СССР» 1954, №4, с. 147.

zaprezentował podstawy systemu politycznego Federacji Rosyjskiej, wskazując nie tylko na formalny podział kompetencji pomiędzy naczelnymi organami władzy państwowej oraz pomiędzy centrum a podmiotami federacji, ale także na nieformalny układ sił. W rozprawie trafnie określono typ reżimu politycznego w Federacji Rosyjskiej jako reżimu skonsolidowanego autorytaryzmu, którego podstawą jest pion władzy prezydenckiej. Ponadto uwzględniono zmiany Konstytucji Federacji Rosyjskiej z 2020 r., które przypieczętowały autorytarne rządy Władimira Putina. Autor trafnie podsumował nowelizację ustawy zasadniczej, która „ma na celu usankcjonowanie autorytarnego porządku państwa budowanego przez Putina w ciągu ostatnich dwudziestu lat”. Wysoko należy ocenić część rozprawy poświęconej systemowi partyjnemu, gdzie również odnajdujemy cenne spostrzeżenia Autora. „W praktyce rosyjska scena polityczna opiera się na monopartyjności sprawowania władzy w państwie. Próżno szukać realnej opozycji. Spotykamy się natomiast ze zjawiskiem opozycji pozorowanej”. Analiza systemu partyjnego (wg D. Sartori) powinna uwzględniać nie tylko czynnik ilościowy (liczbę partii), ale także jakościowy (rywalizacyjność). Monopol partii komunistycznej (art. 6) został zlikwidowany jeszcze w okresie Związku Radzieckiego (1990), co umożliwiło przeprowadzenie rywalizacyjnych wyborów do Rad Najwyższych republik związkowych.

Rozdział IV *Ustrój terytorialny w systemie politycznym Federacji Rosyjskiej* stanowi udaną próbę analizy podstawowego problemu badawczego pod kątem zastosowanych rozwiązań ustrojowych i praktyki politycznej. Ustrój federalny państwa rosyjskiego był „adaptacją systemu radzieckiego w nowych warunkach politycznych”. Zatem nowa Rosja odziedziczyła stare problemy z czasów carskich i sowieckich – uporządkowania przestrzeni imperialnej. Powyższym zagadnieniom towarzyszył dylemat wyboru pomiędzy modelem państwa unitarnego i scentralizowanego a państwem federalnym. W ostateczności tradycja imperialna zawsze prowadziła elitę polityczną Rosji do wyboru modelu państwa wysoce scentralizowanego. Profesor E. Łukjanowa, znawca prawa konstytucyjnego FR, wskazuje na przebyta przez Rosję w latach 1989-2014 drogę od „parady suwerenności” (decentralizacji) do państwa absolutnie scentralizowanego⁵. Wybór przez bolszewików modelu ustroju państwa odpowiadającego formalnie koncepcjom autonomii narodowo-terytorialnej był jedynie zabiegiem mającym powstrzymać tendencje odśrodkowe (walki narodowo-wyzwoleńcze) w imperium⁶. Pomimo konieczności wyboru Władimir Putin wciąż oskarża Lenina, twórcę

⁵ Е.А. Лукьянова, «Золотая середина» российского централизма, или еще раз об истоках федеративной природы России, <https://law-journal.hse.ru/data/2015/04/09/1095236307/Lukyanova.pdf>

⁶ M. Waldenberg, *Narody zależne i mniejszości narodowe w Europie Środkowo-Wschodniej*, Warszawa 2000.

koncepcji polityki narodowościowej ZSRR, o rozdawnictwo tzw. ziem rosyjskich. Powyższe wskazuje nie tylko na rewizjonistyczne zapędy prezydenta Rosji względem sąsiadów, ale również świadczy o jego dążeniu do unitaryzmu i centralizacji. Wynika to także z tradycji, przywiązania do zasad „jedności władzy państwowej” i „demokratycznego centralizmu”. Krytykując koncepcję „bolszewickiego federalizmu” Putin w nowej Rosji pod wpływem różnego rodzaju uwarunkowań zbudował podobny model „domniemanej federacji” („federacji wysoce scentralizowanej”). Doktorant trafnie zauważa, że „struktura Federacji Rosyjskiej była kontynuacją rozwiązań funkcjonujących w Związku Radzieckim, a system radziecki stanowił fasadę federalizmu”. Ponadto reforma administracyjna Władimira Putina doprowadziła do monopolizacji władzy w regionach przez Kreml oraz zmniejszenia roli i znaczenia tzw. podmiotów nierosyjskich. Doktorant trafnie określił podstawowy czynnik determinujący współczesną ewolucję, a raczej rewolucję (okupacja i aneksja), ustroju terytorialnego Federacji Rosyjskiej. Polityka imperialna Kremla powoduje odejście de facto od modelu federacji w ramach wewnętrznej organizacji przestrzeni, natomiast na zewnątrz prowadzi ona do agresji i próby podboju nowych terytoriów. Wypowiedź o tym, że w powszechnej świadomości Ukraina i Białoruś stanowią część „ruskiego miru” bez opatrzenia w cudzysłów i podania autora (A. Sołżenicyn) może zostać uznana za zgodną z poglądem Doktoranta (s. 125). Należy także zauważyć, że tzw. dyktatura prawa Władimira Putina była raczej „dyktaturą nomenklatury”, która z jego przyjściem na Kreml odbudowała stary system organizacji władzy w państwie.

Rozdział V *Pozycja wybranych regionów w ustroju terytorialnym Rosji* stanowi interesujące studium przypadku statusu i funkcjonowania podmiotów: 1) „tradycyjnie rosyjskich” (obwód kemerowski), 2) niezaliczanych do „historycznie rosyjskich ziem” (obwód kaliningradzki), 3) terytoriów okupowanych i anektowanych po 2014 r. (Autonomiczna Republika Krym / Ukraina) oraz 4) dążących do secesji (Republika Czeczeńska). Doktorant trafnie ujmuje powody (geopolityczne i militarne) zawłaszczenia obszaru królewieckiego przez ZSRR/Rosję, wskazując na nieuregulowany status tego obszaru do zakończenia zimnej wojny. Agresywna polityka Władimira Putina w Europie Środkowo-Wschodniej prowadzi do militaryzacji obwodu kaliningradzkiego oraz uniemożliwia wielowymiarowy rozwój tego obszaru. W Federacji Rosyjskiej mamy jednolity system wymiaru sprawiedliwości, który reguluje Ustawa Zasadnicza i federalne ustawy konstytucyjne (art. 118 Konstytucji FR). W podrozdziale poświęconym Republice Czeczeńskiej zawarto wartościowe spostrzeżenia Autora dotyczące „unii personalnej” Putina i Kadyrowa, nazywanej w pracy „protektorem Władimira Putina”. Powyższą część rozprawy doktorskiej można byłoby wzbogacić o przykłady polityki Rosji wobec regionu w okresie tzw. I oraz II wojen czeczeńskich. Generalnie należy także

pozytywnie ocenić fragment pracy dotyczący półwyspu krymskiego. Doktorant wskazuje na podstawowe założenia polityki Rosji wobec Ukrainy, destabilizację ukraińskiej państwowości oraz instrumentalne wykorzystanie mniejszości rosyjskiej. Ponadto wskazuje na geopolityczne znaczenie Rosyjskiej Cerkwi Prawosławnej, w tym również w Ukrainie, która ideologicznie i organizacyjnie wspiera działania Kremla. W niektórych przypadkach Doktorantowi zabrakło krytycznego spojrzenia i weryfikacji źródeł. Po pierwsze, jak podano wyżej mit o „woluntarystycznej decyzji Chruszczowa” nie odpowiada stanowi faktycznemu (s. 149). Po drugie, odwołując się do zasady restytucji Krymskiej ASRR (1921-1945) należy pamiętać, że jednostki autonomiczne w składzie republik związkowych miały charakter narodowo-terytorialny (naród rdzenny – Tatarzy krymscy). W 1991 r. Autonomiczna Republika Krymu powstała w składzie Ukrainy a nie Rosji, dlatego nie możemy mówić o restytucji. Po trzecie, nie podano wyników referendum niepodległościowego w Ukrainie z grudnia 1991 roku, w którym większość mieszkańców Krymu poparła niepodległość państwa ukraińskiego. Po czwarte, jak zaznaczono wyżej Rosja uznała przynależność Krymu do Ukrainy na podstawie traktatów z lat 1997 i 2003. Po czwarte, błędem jest utożsamianie „operacji specjalnej z przyłączenia Krymu do Rosji” przygotowywanej na Kremlu od 10 lat (wywiad Putina) z „paradą suwerenności” (s. 154). Po piąte, enigmatyczne stwierdzenie, że aneksja Autonomicznej Republiki Krymu odbyła się przy udziale miejscowych organów władzy nie oddaje istoty zagadnienia, a może wprowadzać czytelnika w błąd w zakresie legalności secesji. Należy pamiętać, że „wymiana władzy” w republice oraz podjęcie określonych decyzji było poprzedzone zajęciem budynków administracji rządowej i Rady Najwyższej ARK przez jednostki rosyjskiego specnazu. Zatem okupacja, nielegalny wybór Siergieja Aksionowa oraz przekroczenie przez władze republiki swoich uprawnień podważają kolejny mit rosyjskiej propagandy o legalnej secesji półwyspu. Po szóste, zorganizowanie tzw. referendum w warunkach okupacji Krymu należało poddać krytycznej ocenie. Przytoczone dane tzw. referendum podane przez de facto administrację okupacyjną należało uzupełnić o sprawozdanie Rady ds. Społeczeństwa Obywatelskiego i Praw Człowieka przy Prezydencie FR, która ujawniła rzeczywistą frekwencję na poziomie 30–50% oraz 50–60% głosujących za przyłączeniem półwyspu do Rosji⁷. Kwestie tzw. referendum krymskiego dobrze opisał

⁷ Совет при Путине поставил под сомнение результаты крымского референдума, <http://www.stopfake.org/sovets-pri-putine-postavil-pod-sommenie-rezultaty-krymskogo-referenduma/>, inf. 5.07.2019

niemiecki badacz Andreas Umland, nazywając działania Federacji Rosyjskiej anszlusem części ukraińskiego terytorium⁸.

Konkludując należy stwierdzić, że recenzowana praca mgra Pawła Tworka spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim. Autor posiada bardzo dobre rozeznanie w zakresie problematyki ustroju terytorialnego Federacji Rosyjskiej w kontekście nie tylko rozwiązań prawnych, ale przede wszystkim praktyki politycznej. Posiada dobry warsztat młodego naukowca oraz znajomość podstaw teoretyczno-metodologicznych procesu badawczego. Zaprezentował dojrzałą koncepcję rozprawy oraz wykazał zdolności do przeprowadzenia krytycznej analizy aktualnego problemu badawczego i umiejętność wyciągania wartościowych wniosków.

Bardzo dobry poziom rozprawy doktorskiej mgra Pawła Tworka oraz w części nowatorski charakter i próba kompleksowego ujęcia problemu ustroju terytorialnego Federacji Rosyjskiej w ujęciu de iure i de facto zasługują na uznanie. Doktorant zrealizował cele stawiane w rozprawie oraz pozytywnie zweryfikował wartościowe hipotezy badawcze. Uchybienia i niedociągnięcia w niniejszej rozprawie nie przekreślają jej licznych walorów analitycznych i poznawczych. Recenzowana rozprawa spełnia wymogi stawiane pracom doktorskim w ustawie o stopniach naukowych i tytułach. Z pełnym przekonaniem wnioskuję o dopuszczenie mgra Pawła Tworka do dalszego przebiegu postępowania.

⁸ А. Умланд, *Был ли российский аншлюс Крыма исторически оправдан? Критика «реалистичного» подхода в западных интерпретациях аннексии РФ украинского полуострова*, <http://www.historians.in.ua/index.php/en/dyskusiya/2479-andreas-umland-byl-li-rossijskij-anshlyus-kryma-istoricheski-opravadan-kritika-realistichnogo-podkhoda-v-zapadnykh-interpretatsiyakh-anneksii-rf-ukrainskogo-poluostrova>, 13.01.2020.